
Vliv lokálního prostředí na volební chování v Česku

RENÁTA MIKEŠOVÁ

Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha, Česko (Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences, Prague, Czechia); e-mail: renata.mikesova@soc.cas.cz
Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, Česko (Charles University, Faculty of Science, Department of Social Geography and Regional Development, Prague, Czechia)

ABSTRACT **Influence of the local context on voting behavior in Czechia** – There are significant differences in voting behavior among municipalities and regions in parliamentary elections in Czechia. In the following study we concentrate on the influence of local context on voting behavior. We studied 10 municipalities and regions with a specific voting behavior that does not correspond to the expected voting behavior – according to the socio-demographic characteristics of the population. Using qualitative data analysis (focus groups and in-depth interviews), we focused on causes of voting behavior that are difficult to reveal through quantitative methods. According to the analysis, the socio-economic structure of the inhabitants of the regions, together with the influence of family, family history, traditions, and experiences shaped by the historical development of the region, have significant impact on political socialization and voting behavior. Local politics and local politicians also have some influence. At the same time, there are noticeable differences between individual municipalities and regions representing different party families.

KEY WORDS elections – voting behavior – regional differences – local context – municipalities and regions in Czechia – local politics

MIKEŠOVÁ, R. (2019): Vliv lokálního prostředí na volební chování v Česku. *Geografie*, 124, 4, 411–432.

Do redakce došlo v únoru 2019, přijato do tisku v červenci 2019.

© Česká geografická společnost, z. s., 2019

1. Úvod

Výzkum regionální diferenciaci volebního chování je klasickou součástí politické geografie. Zkoumáním příčin toho, proč lidé na různých místech volí v parlamentních volbách odlišně, se geografové zabývali již na začátku minulého století (Siegfried 1913). Od té doby se však proměnily nejen metody zkoumání, ale i charakter volebního chování. Mnohé studie ukázaly, že pro regionální diferenciaci volebního chování je vedle charakteristik voliče samotného podstatný i vliv kontextu, ve kterém volič utváří své politické postoje. Tento článek je dalším příspěvkem do široké diskuse na téma vlivu lokálního prostředí na volební chování jedince. Při zkoumání příčin rozdílů ve volebním chování v současném Česku jsme se snažili jít mnohem více do hloubky a prostřednictvím kvalitativních metod zkoumat i témata, která byla dosud do jisté míry při zkoumání regionální diferenciaci volebního chování opomíjena, neboť jsou kvantitativními metodami obtížně dosažitelná.

Při studiu volebního chování byl dlouhou dobu kladen důraz na stabilitu a teorie se snažily vysvětlit zejména příčinu toho, proč voliči dlouhodobě ve volbách podporují určité politické strany. Se změnami ve společnosti a s tím souvisejícími i změnami v chování politických stran a zejména s rostoucími tendencemi k personalizaci politiky však dochází k proměnám volebního chování (Mainwaring, Zoco 2007; Linek, Voženílková 2017). V posledních letech významně klesá volební účast (Linek 2013, Nový 2013) a zároveň se lidé mnohem častěji přiklání k politickým stranám, které lze obtížně zařadit na pravo-levé politické škále (tzv. *catch-all* strany, Kostecký a kol. 2015). V souvislosti s tím mají někteří voliči tendenci soustředit se spíše na výběr kandidátů než stran a preferovat kandidáty, kteří na ně působí důvěryhodně, což často souvisí s tím, že je znají osobně. Podle některých autorů (Clarke a kol. 2004) je tento trend důsledkem toho, že se mainstreamové strany příliš neliší a navíc existuje řada témat, na kterých se v obecné rovině shodne většina voličů (např. boj proti korupci – Naxera 2018). Rozhodnutí voličů jsou v současné době mnohem méně odhadnutelná než dříve a stranická identifikace oslabuje (Miller 1991, Dalton 2016).

Rozhodnutí voličů volit určitou politickou stranu v konkrétních volbách může mít řadu různých důvodů, z nichž mnohé jsou spojené se sociodemografickými charakteristikami voličů. Za volbou určité politické strany však mohou stát i jiné, obtížněji zjištělné důvody. Může to být sympatie k vedoucímu představiteli politické strany nebo podpora konkrétního lokálního kandidáta, v jiných případech je to podpora určitých hodnot, které politická strana zastává, nebo rozhodnutí na základě rady někoho blízkého. Cílem tohoto článku je zjistit, jaké další faktory mohou ovlivňovat rozhodnutí voličů jít k volbám a volit určitou politickou stranu a zda se tyto vlivy nějakým způsobem liší v regionech. Vycházíme přitom z teoretického přístupu (Agnew 1987, 1996, 2011; Books, Prysby 1991), podle kterého se lidé žijící v různých regionech chovají ve volbách odlišně právě proto, že jejich chování je

ovlivněno kontextem, ve kterém vyrůstali a žijí a který je důsledkem specifických socioekonomických a politickohistorických faktorů vztahujících se k danému místu. Tyto vzorce chování jsou předávány mezi generacemi v procesu politické socializace (Denver, Hands 1990; Ventura 2001) a prostřednictvím dalších lokálně specifických sociálních institucí, zejména prostřednictvím občanské společnosti (Tam Cho, Gimpel, Dyck 2006). Při výzkumu jsme se zaměřili na vliv sociodemografické struktury obyvatel, na ekonomický vývoj v regionu či obci, na lokálně specifické školní vzdělávání, na místní média, na významné historické události, politické či kulturní osobnosti se vztahem k regionu nebo obci, na krajevou či lokální identitu a na existenci a vliv významných politických stran anebo jiných organizací (církve, spolky, neziskové organizace) i na další vlivy. V článku se podrobněji věnujeme vlivu demografické a socioekonomické struktury regionu, vlivu historických událostí včetně rodinné historie a vlivu komunální politiky, které se ve výzkumu ukázaly jako nejvýznamnější.

2. Příčiny teritoriálních rozdílů ve volebním chování

Při hledání příčin toho, proč lidé v různých regionech volí v parlamentních volbách odlišně, byly a jsou geografie používány převážně kvantitativní metody. Volební výsledky byly analyzovány ve srovnání s různými druhy dat (demografickými, ekonomickými, s výsledky voleb v historii, např. Johnston, Pattie 2006; v českém kontextu Balík 2006; Kostelecký a kol. 2014, 2015; Pink a kol. 2012; Maškarinec 2011). Nejčastěji byly prostorové odlišnosti ve volebním chování vysvětlovány odlišnou strukturou obyvatel žijících v různých regionech (Butler, Stokes 1969, kompozitní přístup). Podle Kinga (1996) může být politické chování jedince dokonce zcela vysvětleno individuálními faktory a „prostorové odlišnosti jsou důsledkem nedokonalé znalosti informací o těchto jedincích“. Druhý přístup (kontextuální) zdůrazňuje, že odlišnosti ve struktuře obyvatelstva nepochybně přispívají k rozdílům ve volebním chování v různých regionech, avšak samy o sobě k vysvětlení nestačí, a regionální rozdíly mají i další příčiny vycházející z kontextu jako např. ekonomické, sociální, kulturní i historické (Agnew 1987, 1996, 2011; Books, Prysby 1991; Johnston 1974; Pattie, Johnston 2000). Kontext každého člověka je přitom vytvářen různorodými prostředními, a ne všechna tato území lze vymezit teritoriálně. V klasických teoriích volebního chování hrají roli dva druhy kontextu – rodina a sociální třída. V našem výzkumu však vycházíme z pojmání kontextu více ve smyslu prostorovém, respektive jej chápeme jako prostorový kontext bydliště s jeho fyzicko i sociálně geografickými specifiky (viz Bernard, Kostelecký 2014).

Zastánci kontextového přístupu kladou důraz zejména na vliv tzv. sousedského efektu, kdy lidé žijící a spolu komunikující se vzájemně ovlivňují. Agnew (1987)

zdůrazňuje jedinečnost místa a též význam určitých historických událostí a vývoje regionu nebo obce na utváření politických názorů obyvatel v průběhu politické socializace. Nehomogenita prostředí vede k prostorovým odlišnostem potřeb a zájmů voličů, avšak i způsobů získávání politicky relevantních informací a jejich obsahu (Bernard, Kostecký 2014). Politické rozhodování může přitom ovlivnit jak objektivní postavení jednotlivce ve společnosti, tak subjektivní vnímání situace osobní i situace ve společnosti. Určitý vliv byl přičítán i vlivu konkrétních kauz týkajících se určitého regionu a regionálnímu charakteru volební kampaně na volební výsledky.

Třetí přístup k vysvětlení volební diferenciaci je vlastně kombinací obou výše zmíněných přístupů a zdůrazňuje se, že kontext působí na různé skupiny voličů odlišně a jeho vliv tak interaguje s vlivem individuálních charakteristik voličů (Bernard, Kostecký, Šimon 2014).

Z dalších teoretických přístupů se příčinám volebního chování věnuje též psychosociální teorie volebního chování (Cambell a kol. 1960), která volební chování jedince vysvětluje pomocí tzv. trychtýře příčinných souvislostí (*funnel of causality*), podle kterého existuje celá řada různorodých příčin ovlivňujících volební chování jedince lišící se v čase zbývajícím do voleb. Kromě sociodemografických charakteristik jedince má významný vliv na volební chování stranická identifikace, volební témata a osobnosti kandidátů (Cambell, Gurin, Miller 1954; Lewis-Beck a kol. 2008). Stranická identifikace v Česku je však oproti USA, kde tato teorie vznikla, relativně nízká (Linek, Lyons 2013).

Chování českých voličů je podle několika studií prostorově značně homogenní (Kouba 2007; Lyons, Linek 2010) a vliv prostorového kontextu zkoumaný na úrovni okresů je málo významný, neboť rozdíly na regionální úrovni lze z velké části vysvětlit odlišnou strukturou elektorátu podle konfliktních linií (Kouba 2007). Pro českou politiku byla dlouhou dobu určující socioekonomická konfliktní linie dělící strany na pravici a levici, avšak s nástupem nových stran ve volbách v roce 2010 a 2013 se vysvětlovací kapacita tohoto modelu v prostoru snížila, neboť volební podpora nových stran je takřka nezávislá na sociodemografických charakteristikách regionů (Havlík, Voda 2016; Maškarinec 2017). Předcházející studie ukázaly, že specifické volební chování může mít též příčinu v minulosti (Jehlička, Sýkora 1991; Krivý 1999; Pink a kol. 2012; Kostecký a kol. 2014, 2015), avšak v průběhu času dochází k relativnímu oslabení původních historických souvislostí a k určité změně prostorových vzorců vzhledem k nerovnoměrnému socio-ekonomickému rozvoji Česka (Kostecký a kol. 2015). V případě Česka tak někteří autoři (Smith, Matějů 2011) hovoří spíše o restratifikaci politiky v souvislosti s prohlubující se diferenciací společnosti.

Chování voličů v konkrétních volbách může též ovlivnit nějaká událost, která se místních obyvatel přímo dotýká, anebo to, že z dané obce pochází nějaký kandidát (Pink, Voda 2009; Malcová 2012). Určitý vliv kontextových jevů v českém

prostředí ukázala i práce Bernarda, Kosteleckého, Šimona (2014), kteří analyzovali vybrané kontextové efekty na úrovni obcí. Autoři potvrdili na základě analýzy agregovaných dat existenci sousedského efektu, kdy sociální skupina převládající v obci dokáže pomocí lokálních interakcí přesvědčit část ostatních ke změně volebního chování a vzájemně posilovat svou politickou identitu. Religiozita má podle nich vliv na volbu politické strany nejen jako individuální znak voličů, ale je i kontextovou charakteristikou, kdy blízkost a vyšší podíl věřících v určitém regionu zvyšuje pravděpodobnost volby určité politické strany (KDU-ČSL), a to i v případech, kdy jedinec samotný se k víře nehlásí (Bernard, Kostelecký, Šimon 2014). Jako další kontextová proměnná se v tomto výzkumu ukázala skladba voličů podle sociálního postavení (zejména vliv podílu podnikatelů v obci), která souvisela s podporou ODS. Upozornili též na vliv silných kandidátů, vliv regionálního ekonomického vývoje i specifických historických zkušeností a lokálních kultur v jednotlivých regionech (Bernard, Kostelecký, Šimon 2014).

Volební výsledky významně ovlivňuje účast ve volbách, která je též regionálně diferencovaná. Účast ve volbách do Poslanecké sněmovny klesla v posledních letech tak výrazně, že více než třetina oprávněných voličů se posledních voleb neúčastnila (Linek 2012). Česko v tom kopíruje celosvětový trend. Linek (2012) identifikuje příčiny poklesu volební účasti na různých řádovostních úrovních – na mikroúrovni v podobě změněných hodnot, na mezoúrovni v podobě mobilizačních aktivit zájmových organizací a rodinné mobilizace a na makroúrovni v podobě změn v soutěživosti a důvěryhodnosti politických stran. Volební účast má systematický vliv na volební zisky některých politických stran, přičemž v některých případech není vztah mezi volební účastí a volebním výsledkem lineární (Linek 2012). Vliv volební účasti na zisky se nejvíce projevoval u ODS, jejíž podpora postupně klesala s vyšší volební účastí, a pro KSČM, jejíž podpora vychází z poměrně pevného jádra stoupenců se silnou stranickou identifikací, kteří pravidelně chodí k volbám, a zisky mezi nevoliči nejsou výrazné (Linek 2012).

Z výzkumů založených na individuálních datech vyplývá, že volební účast ovlivňuje věk, vzdělání, náboženská afiliace, zaměstnanecký status (Linek, Lyons 2007; Linek 2012). Souvislost mezi věkem a volební účastí má zaoblený tvar: nejnižší je účast mladších voličů, následně účast s věkem roste, těsně před důchodovým věkem se stabilizuje a v pozdějším důchodovém věku (nad 75 let) zase mírně klesá (Linek 2012).

3. Metodologie

Při zkoumání vlivu lokálního kontextu na volební chování vycházíme z analýzy 9 skupinových diskusí (*focus groups*) a 44 rozhovorů provedených v desíti lokalitách v Česku. Výběru těchto lokalit předcházela rozsáhlý výzkum volebního chování

Tab. 1 – Vybrané modelové lokality kvalitativního výzkumu podle politického zaměření, které je pro danou oblast charakteristické, resp. je silnější, než by se dalo očekávat z charakteristik populace*

Politické zaměření	Region	Město
Sociálnědemokratické	Čáslavsko	Rychvald (7 457 obyvatel)
Komunistické	Blšansko	Oslavany (4 693 obyvatel)
Křesťansko-demokratické	Brumovsko-Bylnicko	Brumov-Bylnice (5 540 obyvatel)
Pravicové (fiskálně-konzervativní)	Turnovsko	Hronov (6 125 obyvatel)
Autoritářské (extrémně pravicové)	Jilemnicko	Duchcov (8 517 obyvatel)

* Každé politické zaměření bylo ve výzkumu zastoupeno vždy jedním regionem a jedním městem, které se s výjimkou Brumova-Bylnice nacházelo vždy v jiném regionu. Počet obyvatel se vztahuje k 1. 1. 2019. Zdroj: ČSÚ (2019): Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2019, <https://www.czso.cz/documents/10180/91917344/1300721903.pdf/ea01e710-2ae5-49f3-8792-ebb384754346?version=1.0>.

na území Česka s cílem odhalit prostorové vzorce volebního chování ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1992–2013 (podrobněji viz Kostecký a kol. 2014, 2015). V rámci tohoto výzkumu byly vytypovány lokality, pro které je charakteristické určité stabilní volební chování se specifickou politickou orientací voličů, jenž ale svou charakteristikou neodpovídá volebnímu chování, které by se dalo očekávat podle sociodemografického složení obyvatel. Výběru lokalit předcházelo též rozdělení polistopadových politických stran na základě teorie stranických rodin¹ do pěti skupin – sociálnědemokratické, komunistické, pravicové (fiskálně-konzervativní)², křesťanskodemokratické a autoritářské (extrémně pravicové)³. Volební chování specifické „netypickou“ podporou stran patřících do pěti zmiňovaných skupin bylo zkoumáno vždy ve dvou typech modelových území, tvořených městem a (mikro)regionem (viz tab. 1).

Výběr daného modelového území nemusí znamenat a dost často ani neznamená, že tam daná strana ve volbách do Poslanecké sněmovny zvítězila, avšak pouze to, že k této straně se voliči v lokalitě přiklánějí více než v jiných regionech. Nutno též poznamenat, že výsledky voleb vyjadřují preference pouze určité části obyvatel, kteří v dané obci bydlí, tedy těch, kteří se aktivně voleb účastní, pomineme-li, že ve volbách do Poslanecké sněmovny mohou voliči po vystavení voličského průkazu volit i mimo místo svého trvalého bydliště. V analýze sociodemografických charakteristik obce a regionu jsme přitom vycházeli z dat o všech obyvatelích, a ne pouze o voličích, kteří se zúčastnili voleb, čímž dochází k určitému zkreslení.

¹ Inspirovali jsme se přitom prací Kubáta (2004) a Maira a Muddeho (1998) a jednotlivé současné politické strany jsme klasifikovali podle politické ideologie, programových cílů, prosazovaných hodnot a norem do odlišných stranických rodin (podrobněji viz Kostecký a kol. 2014).

² Do této stranické rodiny řadíme politické strany ODS, ODA, Unie Svobody-DEU, TOP09.

³ Do této stranické rodiny řadíme Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa, Dělnická strana sociální spravedlnosti, Úsvit přímé demokracie T. Okamury.

Kromě lokalit s vyšším podílem voličů autoritářských stran (Jilemnicko, Duchcov) jsme ve všech lokalitách vedle skupinových diskusí vedli v každé v průměru 6 rozhovorů s místními politickými zástupci (současnými nebo i bývalými) a s dalšími významnými představiteli daného regionu, kteří mají neformální vliv (jako např. vydavatel místních internetových novin, biskupka, ředitelka muzea atd.).

Skupinové rozhovory předcházely individuálním hloubkovým rozhovorům. Výzkum se uskutečnil v letech 2014–2015. Ve skupinových rozhovorech respondenti, kteří byli vybíráni na základě kvót pohlaví, věk, volič určité politické strany, mluvili o důvodech volby určité politické strany v regionu nebo ve městě. Zatímco ve skupinových rozhovorech jsme se spíš snažili zjistit hlubší příčiny, které by mohly stát za tou konkrétní volbou, v případě hloubkových rozhovorů tak respondenti nemluvili o sobě a svých důvodech podpory určité politické strany, ale o lidech v jejich regionu a snažili se najít důvody, proč se lidé dlouhodobě přikláníjí k podpoře určité politické strany nebo směru. Jedná se tedy v jejich případě o interpretaci daného jevu, která vychází z poznatků a zkušeností respondenta. K tomuto kroku jsme přistoupili i proto, že otázka, kdo a jakým způsobem lidé volí, je pro mnoho lidí velmi osobní a citlivá, což se v mnohém potvrdilo zejména v případě skupinových rozhovorů. Rozhovory s respondenty se nejvíce vztahovaly k v té době posledním parlamentním volbám v roce 2013, které byly již velmi ovlivněné nástupem nových politických stran (ANO 2011, Úsvit přímé demokracie), nicméně jsme se ptali i na předchozí volební chování a na důvody jeho změn či stability.

Jako jeden z metodologických nedostatků se ukázalo, že ačkoli se všechny rozhovory zaměřovaly na volby do Poslanecké sněmovny a respondentům to bylo poměrně často připomínáno, zejména při hloubkových rozhovorech respondenti mnohdy sklouzávali k volbám komunálním, které se jich mnohem více osobně dotýkají a do kterých byli často aktivně zapojeni. Na druhou stranu, jak bude uvedeno později, z výroků respondentů vyplývá, že politika na komunální úrovni často ovlivňuje rozhodování voličů na úrovni parlamentní. Druhým metodologickým nedostatkem bylo to, že respondenti z velké části nemluvili o příčinách vlastní volby určité politické strany, ale obecně o volbách v jejich regionu. I přes tyto nedostatky se podařilo nasbírat bohatý výzkumný materiál, který nám pomůže interpretovat důvody volebního chování ve vybraných regionech. Při interpretaci sebraných dat vycházíme z metody zakotvené teorie (Strauss, Corbinová 1999). Rozhovory byly analyzovány prostřednictvím programu na analýzu kvalitativních dat MAXQDA.

4. Co ovlivňuje volební chování v regionu

Rozhodnutí, jak volit v parlamentních volbách, je rozhodnutí komplexní a je formováno více hledisky. Jen malé procento lidí změnilo radikálně svůj názor ze dne na den a ve většině případů volba vychází z hlubších analýz vlastních postojů

a situace v okolí. Jak ukázaly i předchozí výzkumy (Campbell a kol. 1960; Fiorina 1981; Kostecký a kol. 2014, 2015), lidé snáze mění politické strany ve volbách, ale již méně své hodnoty, včetně politických. Rozhodnutí o volbách má v podstatě dvě fáze, v první fázi se volič rozhoduje, zda se voleb zúčastní či ne, teprve ve druhé fázi volí politickou stranu nebo hnutí.

Na obě tato rozhodnutí má vliv sociodemografická charakteristika voliče, ale též lokální kontext, který může odlišně působit na různé jedince (Agnew 1987, 1996, 2011; Books, Prysby 1991; Johnston 1974; Pattie, Johnston 2000; Zarycki 2002). Při zkoumání vlivu lokálního kontextu na volby v Česku jsme se zaměřili na různé vlivy jako např. struktura obyvatel regionu, specifický ekonomický vývoj, určité historické události spojené s regionem, lokální média, lokálně specifické školství, významné politické nebo kulturní osobnosti, specifická krajová či lokální identita, existence politických a jiných organizací nebo specifická volební kampaň.

Z výpovědí respondentů se zdá, že některé faktory jako např. volební kampaň mají v Česku jen malý vliv na rozhodování o volbě určité politické strany. Mnohem větší vliv má medializace různých politických afér, i když ne vždy s úbytkem hlasů pro danou politickou stranu nebo kandidáta. Např. v Čáslavi jedna mediální kampaň odhalující údajný korupční postup radnice a zejména jejího starosty v případě nakládání s penězi vedla naopak k posílení jeho preferencí a preferencí dané strany v obecních volbách.

Média a v současné době s rostoucí měrou také internet mají podstatný vliv na rozhodování voličů. Respondenti sledují především celostátní média. Lokální soukromá média jsou aktivní zejména na Turnovsku a je otázka, jak významně ovlivňují celostátní preference, neboť jejich hlavním posláním je informovat především o kulturním, ale i jiném, dění v lokalitě. V ostatních regionech se spíše jedná o nějaký časopis nebo noviny vydávané radnicí, které různě kritickým způsobem referují o dění v obci, což však i přeneseně může mít vliv na celkové vnímání politické situace.

Z výpovědí respondentů našeho výzkumu se jako podstatný vliv na účast ve volbách i na konkrétní volbu politické strany nebo spíše směřování ukázal vedle vlivu socioekonomické struktury obyvatel regionu, též vliv rodiny, rodinné historie, tradice a zkušeností formovaných celkovým historickým vývojem daného regionu, případně obce samotné, včetně některých podstatných událostí tradovaných ve vyprávění nebo připomínaných v obci. Vedle těchto faktorů hraje určitou roli i úspěšná komunální politika, a to nemusí být přímo v dané obci, ale i např. v nedalekém, spádovém městě. Voliči si totiž všímají investic do veřejných budov a majetku, a když se radnici daří získávat finanční prostředky na různé projekty. Právě tyto vlivy se podle výpovědí respondentů zdají podstatnější než aktuální volební programy politických stran, aktuální politická situace, která je pro mnohé lidi nečitelná, nebo předvolební kampaň. V případě nerozhodnosti nebo nedostatku informací se tak respondenti podle svých výpovědí obrací k obecnějším

hodnotám často spojeným s tradiční volbou určité politické strany nebo se nechají inspirovat svým okolím. Zásadní roli ve volbě hraje rodina ovlivňující politickou socializaci jedinců, která se prolíná všemi vlivy, neboť různá témata jsou v rodině různým způsobem probírána a různým způsobem rezonují.

V další části bych se chtěla podrobněji věnovat nejvýznamnějším příčinným souvislostem, které se ukázaly jako podstatné pro rozhodování voličů a ukázat některé společné rysy zmíněné ve výpovědích respondentů z modelových měst a regionů zařazených podle specifik volebního chování ke stejným stranickým rodinám.

4.1. Vliv komunální politiky

Ačkoli se v této analýze primárně soustředíme na volby do Poslanecké sněmovny, celostátní politiku nelze často oddělit od politiky regionální, zejména komunální. Jak již bylo řečeno v části o metodologii, sami respondenti v rozhovorech často přecházeli do komunálních témat. Z jejich výpovědí je zřejmé, že komunální politika zásadně ovlivňuje rozhodování voličů i v případě voleb parlamentních, a to zejména v případě, že klesá důvěra v celostátní politiku a roste odcizení.

Respondenti často tematizovali volby do parlamentu jako „ztrátu času“, neboť „svým hlasováním stejně nic nezmění“ a „politici před volbami jen slibují a pak z toho nic nesplní“, což vede k pochybnostem o smyslu voleb. Jedna respondentka nezájem o celostátní politické dění přičítala zejména pocitu deziluze a rozporu mezi očekáváními z 90. let a současným stavem politiky ovlivněným různými aférami. Malý zájem o parlamentní volby byl respondenty ve fokusních skupinách přičítán též tomu, že celostátní volby jsou spojené zejména s hlavním městem jako sídlem vlády a parlamentu a Praha je tematizovaná jako centrum moci daleko od jejich regionu, které se navíc o jejich problémy nezajímá. Parlamentní volby jsou též vnímány odosobněně, protože voliči se neztotožňují s kandidáty do parlamentu, neboť je vlastně neznají. „A určitě, když jdu volit, tak mě baví komunální volby, protože ty lidi znám osobně a vím, komu mohu věřit a komu mohu dát hlas.“ (Hronov) Právě osobní znalost kandidáta nebo jeho rodáctví v určité obci vede k jeho větší podpoře, jak již ukázala i Malcová (2012). Touha po zastoupení místních ve vyšší politice dokonce vedla na Turnovsku ke vzniku iniciativy, aby lidé volili kandidáty v krajských volbách z obce nebo jejího nejbližšího okolí napříč politickým spektrem, aby byl region zastoupen, která měla poměrně velkou odezvu. Výsledkem bylo zvolení pěti zástupců z Turnovska do krajského zastupitelstva.

Komunální politika, která je mnohdy stavěna do kontrastu k politice celostátní, je v obcích voličům tematicky bližší, neboť řeší podle nich konkrétnější problémy. Stejně tak jsou jim bližší samotní kandidáti, protože mnohé z nich osobně znají, neboť jak bylo v rozhovorech vícekrát zmíněno – „toto je malé město (obec), tady

se zná každý s každým“. Komunální politika byla respondentům bližší i proto, že si podle jejich výpovědí vlastně na politické strany nehraje a ačkoli předvolební boj může i nemusí být stranický, tak práce v zastupitelstvu obce již z velké části ze stranické ideologie nijak nevychází a „lidé se vždy nějak dohodnou“. Nutno však poznamenat, že se v našich rozhovorech týkalo převážně o menší sídla max. do 10 tisíc obyvatel.

Zmíněné faktory snižují volební účast v parlamentních volbách, takže, přestože jde o volby nejdůležitější, volby „prvního řádu“ (Reif, Schmitt 1980), je v nich v nejmenších obcích dokonce nižší volební účast než ve volbách komunálních (Kostelecký, Krivý 2015).

Úspěšné nebo uspokojujivé vedení obce nějakou politickou stranou může být podle výpovědí některých respondentů inspirací pro volby na vyšší úrovni, ve kterých kandidáty a politické strany „osobně neznají“ a pochybují o tom, jakou politickou stranu volit. Respondenti to tematizovali ve spojení: „pokud jsem spokojený s tím, jak to určitá politická strana vede v naší obci, regionu, tak je podpořím i na celostátní úrovni, kde již nemohu volit pouze podle toho, koho znám osobně či ne“. Takovým příkladem může být např. Čáslavsko, kde sociální demokracie dlouhodobě stojí v čele radnice a její přístup byl pozitivně hodnocen respondenty, i když v případě politických konkurentů s výhradami. ČSSD má na Čáslavsku dlouhodobě vysokou podporu i v parlamentních volbách.

„T: Co si myslíte, že má teda největší vliv na ty obyvatele, podle čeho se rozhodují, koho budou volit v celostátních volbách?“

R: No, já nevím, spíš jako si myslím, že tu sociální demokracii podpoří, protože tady je dobrá v Čáslavi, ta sociální demokracie, jsou za ní vidět výsledky, a tak si myslím, že i ty lidi jsou tím docela ovlivněni. Jo, že, co se děje tady, tak potom se musí určitě odrazit i do toho celostátního měřítka.“ (Čáslavsko)

V rozhovorech byla často zmiňována i podpora obce významnými politickými osobnostmi z místa pocházejícími, zejména Milanem Urbanem (bývalým ministrem průmyslu a obchodu a v době konání rozhovoru vlivným poslancem ČSSD), který podle výpovědí dokáže pro region získat i finanční prostředky a podporu, ale i propojení osobností na komunální a parlamentní úrovni, neboť současný sociálnědemokratický starosta Jaromír Strnad je již od roku 2010 i senátorem.

Zároveň někteří komunální politici, současní i bývalí, jsou i určitým morálním vzorem pro obyvatele daného regionu. Např. na Turnovsku byli zmíněni první polistopadoví starostové, kteří již dříve vystupovali proti komunistickému režimu a dokázali nasměrovat komunální politiku určitým směrem. I starostka Hronova (několikrát zvolena za ODS, později za místní hnutí) často vystupuje proti zapojení komunistů do politiky a své názory prezentuje mimo jiné v místním periodiku nebo při diskusi s občany. Lokální představitelé tak často působí jako názoroví vůdci, kteří svým působením mohou ovlivňovat rozhodování voličů i v parlamentních volbách.

4.2. Vliv demografické a socioekonomické struktury regionu

Volba určité politické strany nebo spíše určitého politického proudu byla často ve výpovědích tematizovaná ve spojitosti s tradicí vycházející z historických okolností, které ovlivnily socioekonomickou charakteristiku regionu a strukturu jeho obyvatel. Sociální a sociálně-ekonomická skladba obyvatel se přitom významně v prostoru liší kvůli nerovnoměrnosti sociálněgeografických podmínek (Sellers a kol. 2013, Hampl 2010).

Např. strukturu obyvatel města Čáslavi a okolí formovala podle jednoho z respondentů existence vojenské základny v obci, neboť se do obce postupně přestěhovali lidé z různých koutů celého Československa, kteří si teprve postupně vytvářeli k danému místu a lidem vztah. Z velké části se také podle něj jednalo o lidi loajální k tehdejšímu komunistickému vedení.

„Ta Čáslava jakoby má dva, měla dřív dva typy lidí – tradiční Čáslaváky, čili zemědělce s velikejma statkama a pak v podstatě jakoby přistěhovalce nejrůznějšího ražení a z nejrůznějších koutů republiky, jo, a teď se to postupně začalo nějak mísit a vznikla z toho taková zvláštní, zvláštní hmota, těžko identifikovatelná, která mě překvapuje, jak jsou třeba i jinde ochotnický divadla a jak sleduju i takovýto kulturní dění. Tady kdybyste se rozkrájela, tak v podstatě můžete uštvat šedesát lidí, který choděj na všechno, přesto tady ta nabídka je obrovská. Myslím si, že to vychází z toho, že v tý rovině se ty lidi jako měli vždycky líp, tím pádem se jako nemusej tolik snažit...“ (Čáslavsko)

Velmi specifickými příklady v našem výzkumu byly bývalé hornické oblasti (Oslavany, Rychvald, Duchcov), kdy se tento charakter obce odráží ve volebním chování i dlouho potom, co byly doly nebo provozy s nimi spojené uzavřeny a v místě se proměnila socioekonomická struktura obyvatel. Právě srovnávání s relativní ekonomickou prosperitou za komunismu může být pro mnoho voličů podstatným faktorem formujícím voličské preference. Zejména v regionech s vyšší podporou levicových stran bylo toto často tematizováno. Být horníkem za socialismu bylo spojeno nejen s prestiží ale i s vyšším finančním ohodnocením. Tato zkušenost se současně předává v rodině, a to i když některé doly byly uzavřeny již v 70. letech a v současné době již delší dobu není nikdo z rodiny v dolech zaměstnán. Jak uváděli respondenti, téměř v každé rodině v obci byl někdo horníkem a rodinná historie tak v mnohém ovlivňuje vnímání současné situace i jejich volební preference. Tradice volit levicové strany je zároveň charakteristická vzhledem k fungování dolů pro některé oblasti již od první republiky (Oslavany, Rychvald).

T: Ale pořád vlastně ta podpora té strany při volbách do Poslanecké sněmovny funguje.

R: Funguje, protože je to zakořeněno v jejich rodinách, je to zakořeněno v myšlení těch jejich potomků, je to zakořeněno v tom, že v podstatě Oslavany nemají příliš jakoby pracující inteligenci, jak se to říkalo dřív, ale skutečně je pořád spíše větší míra podílu dělnických profesí a v těch rodinách je to povědomí zakořeněno, takže jde o historické

zakořenění toho sociálního citění, sociálních potřeb dělníků tady v Oslavanech, dělníků a horníků, tedy v tom vidím asi ten problém.“ (Oslavany)

Druhým příkladem, kdy dominantní ekonomická činnost dlouhodobě ovlivnila a ovlivňuje volební výsledky, jsou tradiční zemědělské oblasti. V nich byla před rokem 1989 zaměstnána většina obyvatel v zemědělství nebo na něj navázaných provozech (ubytovací kapacity, stravování v souvislosti s vyšším počtem brigádníků), které společně se zásadní proměnou zemědělství po roce 1989 z velké části ukončily svoji činnost. Tímto příkladem je v našem výzkumu tradiční chmelařská oblast Blšansko. Kontrast mezi fungující zemědělskou oblastí a současností, kdy zemědělskou práci převzaly stroje, v regionu vzrostla nezaměstnanost a mladí a vzdělaní lidé z něj odcházejí, je v rozhovorech často zmiňován. Podpora komunistické strany ve volbách je pak spojována s touhou po návratu k dřívější době, spojené se sociálními jistotami, ekonomickou prosperitou, vyššími platy a nižšími cenami.

„Ti lidé čekali od toho ODS něco jinýho, čekali ty jistoty, čekali tu práci, jenomže, ti lidi se dostávají dneska do exekucí, protože nájmy jsou šílené, oni jsou na podpoře, nezaplátí. ... Takže začnou zjišťovat, že za komunistů... oni si to nesrovnají, že se nevrátí to, co bylo, to už se nevrátí samozřejmě..., ale proto říkám, že na těch vesnicích jsou přece jenom jednodušší ti lidé, že přemýšlejí jednoduše. Byli to většinou zemědělci, tam kopali na poli, starali se o nějaký dobytek, doma neměli čas sledovat, co se děje někde ve světě v nějakých 70. letech, nebo to absolutně nevnímali, takže oni za těch komunistů měli práci, měli svoje slepičky doma, měli svoje bydlení, měli svoji jistotu... oni se vrací k těm komunistům, protože si myslí, že se budou mít zase tak, jako se měli předtím.“ (Blšansko)

Sociální skladba regionu se však promítá vedle volebních preferencí též do volební účasti. Zejména právě na Blšansku ale i v jiných regionech respondenti zmiňovali nízkou volební účast a to, že voleb se zúčastní zejména starší lidé, kteří pamatují období rozvoje regionu, což podle nich do značné míry ovlivňuje volební výsledky.

„A... já bych řekl, že komunistická strana má tady nejukázněnější voliče, to jsou lidi, kterejm je, já nevím, osmdesát, devadesát a k těm volbám přijdou, jednoznačně jsou první, který chodí, jako že... takový ty... dneska sedmdesátiletý, který byli padesátiletý, nebo v té době byli padesátiletý, tak ty tu jakoby zodpovědnost, nebo to svoje... svoje citění, ty to maj jakoby befele, kdežto ty mladý jsou takový lehkomyšlný bych řekl v tomhleto směru.“ (Blšansko)

Význam zemědělství a tradičního vztahu k půdě byl zmiňován i na tradičně křesťanskodemokratickém Brumovsku-Bylnicku. V tomto regionu byl však mnohem více tematizován ve smyslu rodinném, kdy každá rodina měla dříve svoji půdu a své hospodářství, které jim bylo komunisty z velké části odebráno, což bylo vnímáno jako velká křivda tradovaná v rodinách. I za minulého režimu zde však bylo charakteristické, že každý měl své malé hospodářství, kterému se věnoval po pracovní době, což v současné době z velké části mizí, neboť lidé musí za prací

dojíždět a již se jim tato činnost vzhledem k současným cenám nevyplatí. V případě tohoto regionu mají však podstatnější roli pro volební preference tradiční hodnoty spjaté s tímto regionem s vyšším podílem věřících.

Na druhou stranu v regionech, které byly do výzkumu vybrány vzhledem k vyšší podpoře pravicových stran, byla zmiňována jako charakteristika regionu lokální tradice řemesel a podnikavosti, a to i za socialismu (Turnovsko – pronajímání domů k rekreaci). Respondenti se vnímají mnohem více jako zvyklé spolehat sami na sebe, a ne na pomoc státu. Zároveň rozvoji Turnovska napomáhá dálniční spojení s Prahou a blízkost Mladé Boleslavi, tedy i nízká nezaměstnanost. V Hronově byl vedle důrazu na strojní výrobu, v souvislosti s tím v rozhovorech tematizován i důraz na odborné vzdělání, které má v regionu tradici.

„... možná je to dáno i tím, jsme jedno z mála měst, kde se udržela strojírenská výroba a ba naopak se vlastně posílila ten, bývalé ČKD Wikov, dneska se celý rekonstruuje, představuje, prostě není to taková ta výroba prásk bum gumičky do auta a když automobilová výroba odejde o tisíc kilometrů na východ, tak tady po nás popel, ale tam je ta fabrika velická v tom, je to pro pět set zaměstnanců, že je to od vývoje až po ten finální jako produkt, jo, takže se tam hledají ne lidi, který seděj u toho pásu, ale který něco jakoby uměj.“ (Hronov)

Bernard a Kostecký (2014) ukázali, že religiozita je relevantní kontextovou příčinou ovlivňující volební chování. Respondenti z Brumovska-Bylnicka zmiňují vysoký podíl věřících v regionu i některé osobnosti v regionu spjaté s církví. Farář byl po dlouhou dobu v odlehlých a poměrně uzavřených zemědělských oblastech tohoto regionu autoritou. V regionu je též poměrně známý příběh faráře, na jehož podporu se v 50. letech postavili místní lidé, kteří byli za to potrestáni dlouholetým vězením. Církevní představitelé jsou však podle výpovědí respondentů autoritami i v jiných regionech (Hronov, Rychvald).

Podporu křesťansko-demokraticky orientovaných stran, především KDU-ČSL, respondenti v současné době mnohem více spojují s hodnotami, které tato politická strana zastává a kterým je přikládán význam i u nich v rodinách po generace. V regionu je i častější, že spolu žijí v jednom domě dvě generace, které mnohdy k volbám chodí společně, a tradice volit křesťanskou stranu se předává v rodině. Též pravidelná návštěva kostela a setkávání s lidmi při různých akcích, které zastávají stejné hodnoty, posiluje politické přesvědčení a má homogenizační efekt. Na volební rozhodnutí má též vliv samotná aktivita církve, kdy se podle výpovědí před volbami čte v kostele dopis biskupa, který voliče vyzývá k účasti ve volbách a aby při svém rozhodování přihlédl i k určitým hodnotám. Podle jedné z respondentek kněz dokonce přímo vyzýval k volbě KDU-ČSL.

„Ono je to i o debatě, co děti v rodině vidí. Není to o tom, že by otec nutil dítě volit KDU, ale když ten člověk v té rodině vyrůstá a ti rodiče jsou sami vzorem nějakých hodnot, tak ten model chování se pomítá i k němu. Ale není to o něčem násilném, nebo o fanatismu. To není pravda. Děti vidí, o čem se rodiče mezi sebou baví.“ (focus group Brumov-Bylnice)

Jak bylo zmíněno i v předchozí citaci, politické postoje se formují již v dětství a během dospívání a zůstávají po zbytek života značně stabilní (Greenberg 1970), ne však neměnné. Rozhodování mohou významně ovlivnit některé životní situace a zkušenosti jako např. ztráta zaměstnání apod. (viz teorie ekonomického hlasování, Evans, Andersen 2004; Lewis-Beck, Stegmaier 2007). Zároveň pro stranickou identifikaci je podstatná relativní stabilita politických stran, přičemž některé politické strany v postkomunistických zemích zatím fungují vzhledem k politické socializaci a přenosu politických postojů v rodině poměrně krátkou dobu (výjimkou je právě KDU-ČSL a KSČM).

V rozhovorech byly zmiňovány tradice regionu, rodinné tradice utvářené sociálním prostředím i historickými okolnostmi. Lokální tradice spojená s určitým politickým přesvědčením a směřováním bývá upevňována při akcích v obci a při lokálních interakcích, což má většinou homogenizační efekt na volební chování (Bernard, Kostecký 2014). Při formování politických postojů může být významná i činnost spolků, i když tyto spolky nejsou politicky aktivní, neboť právě tyto spolky stojí často za organizací akcí, při nichž mají lidé možnost se setkávat a diskutovat o různých tématech. O specifických akcích mluvili respondenti např. v Oslavanech. Velmi aktivní spolky jsou však i na Turnovsku a Brumovsku-Bylnicku.

4.3. Vliv historických událostí v regionu a rodinné historie

Z výpovědí respondentů se zdá, že historie regionu i konkrétní historické události mají podstatný vliv na politickou socializaci a na formování volebních preferencí. Některé historické události přitom mohly ovlivnit přímo politické směřování obyvatel jako např. Oslavanská stávková akce za první republiky, při které za hospodářské krize bylo zabito několik stávkujících. Jiným příkladem může být specifická historie široké rodiny nebo přátel, kteří byli postiženi odebráním půdy za komunismu nebo jinou formou komunistické perzekuce (nemožnost studovat nebo vykonávat určitou práci atd.). Někteří respondenti přitom toto uváděli jako rozhodující faktor, u jiných již vzpomínky na minulý režim vzhledem k jiným okolnostem ustoupily do pozadí.

„Mě nevzali na školu a neřekli proč, než tam táta dojel, prostě jste kulak a hotovo no a nevystěhovali ho čirou náhodou, protože už by to tam neměl kdo dělat, obdělávat ty pole, to nikdo neuměl... babičce sebrali úplně všecko, to jsem zažila jako malá holka, že jí to všecko vzali, přijeli, všecko jí to sebrali, odvedli krávy, odvedli všechno.“ (Turnovsko)

Jiné okolnosti se promítají do volebních preferencí nepřímo. Takovým příkladem může být skladba obyvatel regionu ovlivněná dosídlením po druhé světové válce, kdy se do obce přistěhovali lidé z různých částí republiky i mimo ni (na Blšansku respondenti zmiňovali přesídlení Volyňských Čechů). Dalším takovým příkladem může být změna administrativního uspořádání, která je zmiňována na Turnovsku.

V negativním smyslu je dosídlení tematizováno na Blšansku, kdy se promítlo podle některých výpovědí do mentality lidí, kteří jsou uzavřenější a nemají takový vztah k danému místu a půdě jako jinde. Zejména po roce 1989 se prý lidé ještě více uzavřeli a aktivní v obci zůstávají víceméně hlavně komunisté, kteří pořádají některé akce v obci jako např. oslavu MDŽ. Naopak bohatý kulturní život je popisován na Turnovsku a v Hronově, které byly z velké části již před druhou světovou válkou osídleny českým obyvatelstvem, a dosídlení se jich netýkalo. I v těchto regionech v rozhovorech jsou však tematizovány rozdíly mezi dosídlenými a nedosídlenými oblastmi, se kterými se srovnávají, neboť jsou v těsné blízkosti. Oba tyto regiony blízkost Sudet v minulosti považují za výhodu pro region, neboť svojí polohou byli blízko Německu a zejména německé průmyslové výrobě. Hranice Sudet je podle výpovědí respondentů stále možné pozorovat. Na to poukazuje ve své analýze volebního chování i např. Šimon (2015) nebo Kouba (2008).

„R: Ale Hronov jako takový vlastně v tom území Sudet nebyl, takže to obyvatelstvo se tam takhle zásadně neměnilo. Což možná navazuje na tu myšlenku, co si ty rodiny v sobě nesly třeba z té první republiky, že nedošlo k nějakému mixu, odstěhování a tak dále, že jestli měli nějaké hodnoty za té první republiky, tak já když to mohu vlastně vzít ze své vlastní rodiny, tak tam ty hodnoty byly, samozřejmě, že mi je babička předávala, rodiče mi je předávali a myslím si, že základem je jakoby ta rodina, jak formuje toho člověka, kým vlastně v tom společenství chce být, jestli tím s tou nataženou rukou a nebo dokázat něco já sám a když bude nouze, tak samozřejmě by tady měl být někdo, kdo mi pomůže.“ (Hronov)

Na Turnovsku podle výpovědí respondentů nízká podpora komunistů souvisí též s administrativním dělením státu před rokem 1989, kdy Turnov přestal být okresním městem a staly se jím Semily, které byly vnímané jako „komunistické město“. Turnov se podle výpovědí svým postojem často vymezoval vůči Semilům, zároveň upřednostnění Semil vedlo k jejich rozvoji na úkor Turnova.

R: ... ten problém tady byl zakořeněnej, když vlastně Turnov byl tady do padesátých let okrese, pak vlastně za řízení moci se staly Semily okrese... Turnov to dlouhodobě a těžce nese, myslím si, do teďka jako myslím si ty pamětníci, já už jsem mladšího věku, mě už to tak nepřijde, už jsem na tom vyrostl, ale nicméně, ale ty starší lidi to pořád jakoby vyčítaj a berou to jakoby velkou křivdu, že ten Turnov není okres a možná to byl ten jeden z těch praprapůvodních jakoby odporů toho města vůči tomu třeba režimu, který tady byl a přece jenom potom, když se to po těch po tom roce osmdesát devět otočilo tak v tu chvíli to zase bylo logický, že ten Turnov vznikne jako pravicový město.“ (Turnovsko)

Administrativní dělení jako překážku vnímají i na Blšansku, kde lokalizace na okraji kraje vede k charakteristice, že „mají všude daleko, a proto jejich problémy nikoho nezajímají“. Tyto tzv. vnitřní periferie (Musil, Müller 2008; Bernard, Šimon 2017) se vyznačují kumulací různých druhů sociálního znevýhodnění, což se významně promítá do volebního chování, a to jak do nižší volební účasti, tak do vyšší podpory levicových nebo extremistických stran (Kostelecký a kol. 2015).

5. Diskuse a závěr

Článek na základě analýzy kvalitativních dat nabízí hlubší pohled na některé příčiny rozdílného volebního chování v regionech a vybraných městech Česka. Lokální kontext se významným způsobem promítá do volebního chování ve sledovaných územích (Agnew 1987, 1996, 2011; Books, Prysby 1991; Johnston 1974; Pattie, Johnston 2000). Ze zkoumaných kontextuálních vlivů se jako podstatný ukázal zejména vliv sociodemografických charakteristik voličů v určitém regionu, a to jak současných, tak minulých, historický vývoj dané oblasti, který se odráží v rodinné historii, a vliv komunální politiky. Některé příčiny, které měly a mají vliv na formování politických preferencí, zejména v období politické socializace (Denver, Hands 1990), je z kvantitativních dat charakterizujících současnou populaci obtížné zjistit.

Příkladem může být minulá sociodemografická struktura obyvatel, která byla v regionu propojena se specifickou politickou kulturou a hodnotovými orientacemi, které jsou hluboce zakořeněny a které ovlivňují volební preference i v současnosti, a to i v případech, kdy současná sociodemografická struktura obyvatel se významně změnila. Ačkoli v regionu (Oslavany, Rychvald) již poměrně dlouhou dobu nefungují doly, stále je oblast respondenty vnímána jako hornická a dřívější postavení horníka ve společnosti kontrastuje se současným. S tím je spojeno i vytváření specifické historické paměti spojené se sociální skupinou, kdy jsou některé historické okamžiky a situace upozaděny a naopak, čímž se upevňuje určité názorové klima, které se pak předává v komunitě. Tento trend je charakteristický zejména pro voliče komunistické strany (srovnej s Kunštát 2011; Oslavany, Blšansko), pro které je období před rokem 1989 spojeno s „rozkvětem, klidem, řádem a spravedlností“. Naopak v regionech a obcích zařazených do fiskálně konzervativní a křesťansko-demokratické rodiny (Turnovsko, Hronov, Brumovsko-Bylnicko) je toto období vnímáno jinak a mnohem více jsou zdůrazněny takové charakteristiky jako nespravedlnost a útlak.

Zároveň některá data ovlivňující volební chování je obtížné prostorově analyzovat jako např. nezaměstnanost (viz Blažek, Netrdová 2012), neboť nezaměstnanost je mikroregionální jev, který reflektuje nejen charakter ekonomické situace v regionu, ale i do jisté míry sociální skladby v regionu. Volič je přitom ovlivněn nejen situací vlastní nebo situací v obci, ale i dalšími kontextuálními faktory na vyšší řádovostní úrovni (Kostecký a kol. 2015). Respondenti v rozhovorech zmiňovali nedostatek práce a ekonomické podmínky v regionu (Blšansko, Brumovsko-Bylnicko, Duchcov), což vede k odchodu zejména mladých a kvalifikovaných lidí z obce nebo k dojíždění za prací i do vzdálenějších lokalit, avšak nemusí se to promítnout do vyšší nezaměstnanosti v obci. Příklon k levicovým stranám v regionech s ekonomickými problémy lze vysvětlit i tzv. susedským efektem (Pattie, Johnston 2000), kdy levicověji volí i relativně dobře postavení obyvatelé,

protože vnímají sociální problémy v regionu (Kostelecký a kol. 2015). Jako podstatný vliv na účast ve volbách, ale též na volební výsledky se ukázal vedle vlivu socioekonomické struktury obyvatel regionu, též vliv rodiny, rodinné historie, tradice a zkušeností formovaných celkovým historickým vývojem daného regionu, případně obce samotné, včetně některých podstatných událostí tradovaných ve vyprávění nebo připomínaných v obci. Určitou inspirací pro parlamentní volby je pro mnohé voliče komunální politika a komunální politici, které osobně znají, neboť právě osobní znalost určitého kandidáta je spojena s důvěrou. Aktuální volební programy politických stran nebo předvolební kampaň mají podle výpovědí spíše malý vliv při rozhodování, koho volit. V případě nerozhodnosti nebo nedostatku informací se tak respondenti podle svých výpovědí obracejí k obecnějším hodnotám často spojeným s volbou určité politické strany nebo se nechají inspirovat svým okolím, zejména rodinou nebo přáteli.

Výzkum s využitím kvalitativních dat zároveň ukázal, že důvody určitého regionu nebo obce pro vyšší podporu určité stranické skupiny mohou mít podobné, ale i velmi odlišné rysy. V regionech reprezentujících fiskálně-konzervativní strany (Turnovsko, Hronov) je kladen větší důraz na samostatnost lidí a aktivitu, určitý vliv mají i místní média a různé iniciativy a často je zmiňován význam kultury a organizace různých kulturních akcí. Svou roli hrají i různé lokální osobnosti, tradiční výroba a podnikavost. Region a obec byly prezentovány jako zvyklé překonávat mnohé překážky ať již dané politickým rozhodnutím za minulého režimu nebo přírodními a geografickými podmínkami.

V regionu reprezentujícím křesťanskodemokratickou stranickou rodinu (Brumovsko-Bylnicko) byl zmíněn zásadní vliv vyššího podílu věřících v regionu, zejména podpora morálních hodnot spjatých s křesťanskou vírou a určitý vliv církve i na volby samotné (viz Bernard, Kostelecký, Šimon 2014). Ačkoliv podíl lidí hlásících se k církvi podle dat (ČSÚ) klesá, morální hodnoty spojené s vírou jako např. důraz na rodinu a pospolitost přetrvávají. Tyto hodnoty se prohlubují v rámci bohaté činnosti různých spolků a dalších organizací občanské společnosti, které mají kontextuální vliv na volební chování. Spolky různého zaměření jsou však populární i v jiných regionech a obcích reprezentujících jiné stranické rodiny jako např. v Oslavanech nebo na Turnovsku.

V regionech reprezentujících vyšší podporu komunistické strany (Blšansko, Oslavany) byl velmi tematizován kontrast mezi současným obdobím a obdobím před rokem 1989, zejména ztráta sociálních jistot a současné životní podmínky obyvatel. Zatímco však Oslavany byly ve výpovědích respondentů prezentovány jako oblast s komunistickou tradicí, kde fungování společenských organizací i obce samotné včetně oslavy svátků nebo společných brigád vychází z určitých tradic, tak na Blšansku mnohem více rezonují ekonomické problémy oblasti, které se promítají do sociálních problémů a příklon ke KSČM je vnímán jako snaha o návrat k dřívějším životním podmínkám.

Modelové regiony reprezentující sociálnědemokratické strany se též vzájemně liší kontextuálními důvody volebního chování. Zatímco na Čáslavsku hraje významnou roli úspěšná komunální politika provázaná s politikou celostátní, která podle výpovědí pro mnohé funguje jako vzor i pro volby parlamentní, tak Rychvald je příkladem obce, kde má podpora sociální demokracie dlouholetou tradici již z období první republiky a vlastně se tak kopírují historické volební vzorce (Jehlička, Sýkora 1991; Kostecký a kol. 2014).

Důvody příklonu k autoritářským stranám ve vybraných regionech (Jilemnicko, Duchcov) byly též tematizovány odlišně. Jilemnicko se z výpovědí respondentů zdálo jako spíše politicky nevyhraněné, kde vyšší podpora extrémně pravicových stran byla reakcí na ekonomické změny i na téma migrace prezentované v médiích. V případě Duchcova vyšší podpora extremistických stran vycházela podle výpovědí respondentů z reakcí na jejich lokální problémy a vyhocení situace při soužití s romskou komunitou v obci.

Závěrem nutno připomenout limity užití kvalitativní metody. V rámci rozhovorů i fokusních skupin respondenti z velké části nemluvili o svém volebním chování a jeho důvodech, ale o volebním chování v regionu či obci. Výpovědi jsou tak vždy interpretací, která je ovlivněna osobou respondenta, jeho znalostmi prostředí i historie. Záměrně jsme při výběru modelových regionů a obcí vybírali obce do 10 tisíc, u kterých jsme předpokládali hlubší znalost prostředí a obyvatel ze strany dotazovaných. V případě větších celků by byla pravděpodobně větší variabilita důvodů volebního chování a menší znalost prostředí. Pro hlubší pochopení volebního chování by byly určitě přínosem rozhovory, které by se věnovaly přímo důvodům volebního chování respondenta, což je však vzhledem k citlivosti tématu někdy problematické, jak se ukázalo i při fokusních skupinách.

Výzkum ukázal, že užití kvalitativních metod ve volební geografii je vhodným doplněním kvantitativních výzkumů, které z velké části pracují s agregovanými daty a mnohdy nemohou postihnout a vysvětlit lokální specifické situace.

Literatura

- AGNEW, J. (1987): *Place and politics. The geographical mediation of state and society.* Allen and Unwin. London.
- AGNEW, J. (1996): *Mapping politics: how context counts in electoral geography.* *Political Geography*, 15, 2, 129–146.
- AGNEW, J. (2011): *Space and place.* In: Agnew, J., Livingstone, D. (eds.): *The SAGE handbook of geographical knowledge.* Sage. London.
- BALÍK, S. (2006): *Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929–1935 a 1996–2002.* *Evropská volební studia* 1, 1, 38–60.

- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T. (2014): Prostorový kontext volebního chování – jak působí lokální a regionální prostředí na rozhodování voličů. *Sociologický časopis*, 50, 1, 3–28.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ŠIMON, M. (2014): Existují prostorové kontextové vlivy na volební chování i v relativně nacionalizovaném stranickém systému? Příklad Česka. *Geografie* 119, 3, 240–258.
- BERNARD, J., ŠIMON, M. (2017): Vnitřní periferie v Česku: Multidimenzionalita sociálního vyloučení ve venkovských oblastech. *Sociologický časopis* 53, 1, 3–28.
- BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2012): Aktuální tendence lokální diferenciacce vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovitosti prostorového uspořádání? *Geografie*, 117, 3, 266–288.
- BOOKS, J., PRYSBY, J. (1991): *Political behavior and the local context*. Praeger Publishers, New York.
- BUTLER, D., STOKES, D. (1969): *Political change in Britain: Forces Shaping Electoral Choice*. Maxmillan. London.
- CAMBELL, A., CONVERSE, P. E., MILLER, W. E., STOKES, D. E. (1960): *The American Voter*. John Wiley & Sons. New York.
- CAMBELL, A., GURIN, G., MILLER, W. E. (1954): *The voter decides*. Row, Peterson and Co. Evanston.
- CLARKE, H., SANDERS, D., STEWART, M., WHITELEY, P. (2004): *Political choice in Britain*. Oxford University Press. Oxford.
- DALTON, R. J. (2016): Party identification and its implications. *Oxford research encyclopedia of politics*. Oxford University Press, <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-72>.
- DENVER, D., HANDS, G. (1990): Issues, principles or ideology? How young voters decide. *Electoral studies*, 9, 1, 19–36.
- EVANS, G., ANDERSEN, R. (2004): *The Political Conditioning of Economic Perceptions: Evidence from the 1992–97 British Electoral Cycle*. Nuffield College Politics Working Paper 2004-W9. University of Oxford.
- FIORINA, M. (1981): *Retrospective voting in American national elections*. New Haven: Yale University Press
- GREENBERG, E. S., ed. (1970): *Political socialization*. New York. Atherton Press.
- HAMPL, M. (2010): Regionální diferenciacce společnosti: obecné typy vývojových procesů. *Geografie*, 115, 1, 1–20.
- HAVLÍK, V., VODA, P. (2016): The Rise of New Political parties and Re-Alignment of Party Politics in the Czech Republic. *Acta Politologica*, 8, 2, 119–144.
- JEHLIČKA, P., SÝKORA, L. (1991): Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920–1990). *Geografie*, 96, 2, 81–95.
- JOHNSTON, R. (1974): Local effects in voting in local election. *Annals of the Association of American Geographers*, 64, 3, 418–429.
- JOHNSTON, R. J., PATTIE, CH. J. (2006): *Putting voters in their place. Geography and elections in Great Britain*. Oxford University Press. New York.
- KING, G. (1996): Why context should not count. *Political Geography*, 15, 2, 159–164.
- KOSTELECKÝ, T., MIKEŠOVÁ, R., POLÁKOVÁ, M., ČERMÁK, D., BERNARD, J., ŠIMON, M. (2014): Koho volí vaši sousedé? Prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny. *Sociologické nakladatelství, Praha*.

- KOSTELECKÝ, T., MIKEŠOVÁ, R., POLÁKOVÁ, M., ČERMÁK, D., BERNARD, J., ŠIMON, M. (2015): Geografie výsledků parlamentních voleb: vzorce volebního chování v Česku 1992–2013. Sociologický ústav. Praha.
- KOSTELECKÝ, T., KRIVÝ, V. (2015): Urbánno-rurálne rozdiely voličského správania v Česku a na Slovensku. Sociológia 47, 4, 390–413.
- KOUBA, K. (2007): Prostorová analýza českého stranického systému: Institucionalizace a prostorové režimy. Sociologický časopis, 47, 1, 33–59.
- KOUBA, K. (2008): Konfigurativní analýza jako nový metodologický přístup ve volební geografii? Příklad analýzy volebního zisku KSČM v roce 2006. Working Paper No. 08-02. ZČU, Filozofická fakulta, katedra sociologie, Plzeň.
- KRIVÝ, V. (1999): Územné celky a skupiny obcí v parlamentních volbách 1998. Sociológia, 31, 1, 51–77.
- KUBÁT, M. (2004): Političtí aktéři – zájmové skupiny a politické strany. In: Cabada, L., Kubát, M. a kol.: Úvod do studia politické vědy. Eurolex Bohemia. Praha, 216–241.
- KUNŠTÁT, D. (2011): Historická paměť a politická identita voličů KSČM. Naše společnost, 9, 2, 15–32.
- LEWIS-BECK, M. S., STEGMAIER, M. (2000): Economic Determinants of Electoral Outcomes. Annual Review of Political Science, 3, 183–219.
- LEWIS-BACK, M. S., JACOBY, W. G., NORPOTH, H., WEISBERG H. F. (2008): The American Voter Revisited. The University of Michigan Press.
- LINEK, L. (2012): Voliči a volby 2010. Sociologické nakladatelství. Praha.
- LINEK, L. (2013): Kam se ztratili voliči? Vysvětlení vývoje volební účasti v České republice v letech 1990–2010. CDK. Brno.
- LINEK, L., VOŽENÍLKOVÁ (2017): Strany na ústupu, lídři na vzestupu? Personalizace volebního chování v české republice. Sociologický časopis, 53, 2, 147–180.
- LINEK, L., LYONS, P. (2007): Zdroje a motivace volební účasti. In: Lebeda, T., Linek, L., Lyons, P. a kol.: Voliči a volby 2006. Sociologický ústav. Praha, 63–86.
- LINEK, L., LYONS, P. (2013): Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990–2010. Sociologické nakladatelství. Praha
- LYONS, P., LINEK, L. (2010): Party system nationalisation and non-uniform vote switching. Evidence from the Czech Republic. Sociologický časopis, 46, 3, 375–399.
- MALCOVÁ, K. (2012): Lokální aspekt volební podpory kandidátů do Senátu Parlamentu ČR. Sociologický časopis 48, 2, 283–313.
- MAINWARING, S., ZOCO, E. (2007): Political sequences and stabilization of interparty competition. Electoral volatility in old and new democracies. Party Politics, 13, 2, 155–178.
- MAIR, P., MUDDE, C. (1998): The Party Family and Its Study. Annual Review of Political Science, 1, 211–229.
- MAŠKARINEC, P. (2011): Volební podpora ČS(D)SD, (KDU)–ČSL, KSČ(M) a ODS v prostoru dnešního Libereckého kraje v letech 1920–1935 a 1996–2010: Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Evropská volební studia, 6, 1, 22–43.
- MAŠKARINEC, P. (2017): A Spatial Analysis of Czech Parliamentary Elections, 2006–2013. Europe-Asia Studies, 69, 3, 426–457.
- MILLER, W. L. (1991): Party identification, realignment, and party voting: Back to the basics. The American Political Science Review, 85, 2, 557–568.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, 2, 321–348.

- NAXERA, V. (2018): The Neverending Story: Czech Governments, Corruption and Populist AntiCorruption Rhetoric (2010–2018), *Politics in Central Europe*, 14, 3, 31–54.
- NOVÝ, M. (2013): Volební účast a její determinanty ve starých a nových demokraciích Evropy. *Sociológia*, 45, 2, 195–228.
- PATTIE, CH. J., JOHNSTON, R. J. (2000): People who talk together vote together: An exploration between voting, class, attitudes, and the core. *Periphery division of Great Britain 1979–1987. Annals of the Association of American Geographers*, 90, 1, 41–66.
- PINK, M., EIBL, O., HAVLÍK, V., MADLEŇÁK, T., SPÁČ, P., VODA, P. (2012): Volební mapy České a Slovenské republiky po roce 1993: vzorce, trendy, proměny. CDK. Brno.
- PINK, M., VODA, P. (2009): Kandidáti v poslaneckých volbách. Analýza preferenčního hlasování ve volbách do PS PČR v roce 2006. *Středoevropské politické studie*, XI, 2–3, 163–180.
- REIF, K., SCHMITT, H. (1980): Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*, 8,1, 3–4.
- SELLERS, J., KÜBLER, D., WALKS, A. R., WALTER-ROGG, M., eds. (2013): *The Political Ecology of the Metropolis*. ECPR Press. Colchester.
- SIEGFRIED, A. (1913): *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République*. Paris: A. Colin.
- SMITH, M., MATĚJŮ, P. (2011): Restratifikace české politiky. Vývoj třídně podmíněného volebního chování v České republice v letech 1992–2010. *Sociologický časopis*, 47, 1, 33–59.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Nakladatelství Albert. Brno.
- ŠIMON, M. (2015): Measuring phantom borders: The case of the Czech/Czechoslovakian electoral geography. *Erdkunde*, 69, 2, 139–150.
- VENTURA, R. (2001): Family Political Socialization in Multiparty Systems. *Comparative Political Studies*, 34, 6, 666–691.
- TAM CHO, W., GIMPEL, J. G., DYCK, J. J. (2006): Residential Concentration, Socialization, and Voter Turnout. *Journal of Politics*, 68, 1, 156–167.
- ZARYCKI, T. (2002): *Region jako kontekst zachowań politycznych*. Wydawnictwo naukowe „Scholar”. Warszawa.

SUMMARY

Influence of the local context on voting behavior in Czechia

Voting behavior in parliamentary elections is in most cases influenced by several factors. Only a small percentage of people radically change their opinion from day to day and, upon deeper analysis, in most cases the choice is based on their attitudes and the surrounding situation, which is influenced by the local context. As previous research has shown, people are more likely to change political parties during elections, but this does not mean their values shift. Voting behavior essentially has two phases. The first phase is the decision whether or not to participate in the elections, and the second phase is determining which political party to support in the election. Both phases are influenced by the local context.

The study, based on qualitative data analysis, provides a more detailed view of the causes of voting behavior in Czechia. Analysis of 9 focus group discussions and 44 in-depth interviews in ten localities in Czechia, representing different types of party families, confirms that the

sociodemographic characteristics of the inhabitants living in a particular locality, together with the historical development of the area, have significant influence on voting behavior. It also points out that some information is difficult to ascertain from current statistical data. An example may be the past sociodemographic structure of the population, which is deeply rooted in the region and continues to affect political preferences. Although the mines in the region have been closed for quite a long time, the area is still perceived as a mining region and the former position of the miner in society contrasts with the present. At the same time, some data influencing electoral behavior, such as unemployment, are difficult to analyze geographically as unemployment is a microregional phenomenon that reflects the character of the economic situation in the region and, to a certain extent, the social composition of the region. The voter is influenced not only by his or her own situation, or by the situation in their village, but also by other contextual factors (Kostelecký et al. 2015). In the interviews, respondents mentioned the lack of jobs and changing economic conditions in the region (Blšansko, Brumovsko-Bylnicko) that have led to an exodus of young and qualified people from the village.

In addition to the impact of the socioeconomic structure of the population of the region, the influence of family, family history, traditions and experiences shaped by the overall historical development of the region or the municipality itself, including some important events traced in the narratives, proved to have a significant influence on participation in the elections - and on the election results. Some voters are inspired to vote for local candidates they know personally; personal knowledge of a particular candidate is associated with trust. Current electoral programs of political parties or pre-election campaigns have very little influence on voters' decisions. According to their testimonies, respondents often turn to tradition and more general values - or are inspired by their surroundings, especially family and friends - if they do not know which political party to choose.

However, differences can be found between different regions representing different party families. Particularly in the regions representing right-wing parties, greater emphasis is placed on the feeling of independence and on activities, local media and initiatives, the role of culture, and the organization of cultural events. In the region where the Christian-Democratic Party dominates, the crucial influence of the Catholic church, together with Christian values on life in the region, was mentioned by respondents, as well as some influence of religious institutions on the election itself. In the left-leaning regions, the contrast between the current period and the period before 1989 was often mentioned in interviews, especially regarding the loss of social security and deteriorating living conditions of the population.